

KONCEPCE ÚSTAVU ČESKÉHO JAZYKA A TEORIE KOMUNIKACE FF UK PRO OBDOBÍ 2014–2017

1. Vize

Ústav českého jazyka a teorie komunikace Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze je tradičním ústavem FF UK, který zajišťuje jazykovědnou část studia bohemistiky i příslušnou část učitelského studia českého jazyka a literatury. ÚČJTK je institucí aktivní a progresivní, rozvíjí mezioborovou spolupráci na FF UK, rozvíjí systematickou a dlouhodobou mezinárodní pedagogickou i vědeckou spolupráci s vybranými evropskými institucemi i institucemi domácími. Intenzivně propojuje výuku s výzkumem, v pedagogické oblasti klade důraz na kvalitu vzdělávání na všech třech stupních studia a v oblasti vědecké propojuje filologické pojetí oboru, zohledňující též literární a obecně kulturní souvislosti, s pojetím úžeji lingvistickým přibližujícím obor k sociálním a kognitivním vědám a jejich metodám.

Ústav českého jazyka a teorie komunikace se v letech 2011–2014 v některých ohledech výrazně proměnil, zčásti vlivem externích okolností, zčásti naplňováním koncepce rozvoje předložené pro toto období. V koncepci pro období 2014–2017 se proto nejprve zabýváme současným stavem ústavu včetně zhodnocení plnění cílů stanovených v minulé koncepci. V další části představuji cíle pro období 2014–2017.

2. Současná situace ústavu

Externí okolnosti

Jako hlavní událost vyvolanou vnějšími podněty lze uvést snížení mzdového balíčku ústavu o 1,5 úvazku v roce 2012, způsobené složitou finanční situací FF UK. Vzhledem k tehdejší personální situaci na oboru čeština v komunikaci neslyšících, jenž potřeboval spíše personálně posílit, proběhla zmíněná redukce u pracovníků specializovaných na bohemistiku. V delším horizontu se ukázalo, že i přes tuto redukci je ÚČJTK schopný kvalitního zajištění svých činností.

Další zásadní událostí bylo v listopadu 2013 vydělení Ústavu jazyků a komunikace neslyšících (ÚJKN) z ÚČJTK a přesun pracovníků zaměřených na výuku češtiny v komunikaci neslyšících do nového ústavu. Tato změna se po obsahové i organizační stránce jeví jako smysluplná a oba ústavy nadále výukově i odborně spolupracují.

Plnění cílů z předchozí koncepce rozvoje ústavu

V předchozích třech letech se výrazných výsledků podařilo dosáhnout zejména v oblasti výuky, práce se studenty a komunikace s nimi. Lze vyzdvihnout následující činnosti:

- a) Inovace studijních plánů. Hlavní změna se odehrála v bakalářském studiu, díky projektu OPPA „Rozvoj a inovace bakalářského studia českého jazyka“, který byl v ÚČJTK pod vedením ředitelky ústavu řešen v letech 2011–2013. Projekt zahrnoval především změnu studijního plánu jazykovědných předmětů bakalářského studia, proměnu sylabů nebo tvorbu elektronických studijních materiálů včetně studijních příruček dostupných prostřednictvím Moodle UK (o dalších činnostech viz níže). Vedle činností zahrnutých do tohoto projektu byly také inovovány studijní plány a hlouběji i vybrané předměty navazujícího magisterského studia a zavedeny ústní přijímací zkoušky do tohoto stupně. Pro některé inovace předmětů byly využity prostředky Fondu rozvoje vysokých škol, resp. rozvojové projekty (aktuálně v roce 2014 se řeší 4 projekty zaměstnanců ústavu zaměřené na inovaci výuky a další dva doktorandské).
- b) Došlo k rozšíření výukové spolupráce s dalšími ústavu a institucemi – ÚČD, ÚTRL, v roce 2014 pilotně ÚFAR; externí výuková spolupráce byla v minulých letech výrazně omezena finančními možnostmi mzdového balíčku, a tak nebylo dosaženo té míry spolupráce, jež by byla po obsahové stránce možná; stabilně dobrá je spolupráce s ÚJČ AV ČR (povinně volitelné semináře) a PsÚ AV ČR (spolupráce s laboratoří LABELS). Výrazným počinem byla realizace tří povinně volitelných kurzů složených z přednášek zahraničních odborníků v roce 2013, financovaných z projektu OPPA.
- c) Byla systematizována komunikace s uchazeči a se studenty, a to následujícími kroky: inovací prezentace na Dni otevřených dveří, zapojením ÚČJTK do projektu pro studenty středních škol 24 hodin s FF UK, využíváním e-mailové adresy studentů bohemistiky, založením facebookové stránky ústavu, založením poradní skupiny studentů bohemistiky (s perspektivou toho, že studenti bohemistiky si založí svůj vlastní studentský spolek).
- d) Byl navýšen počet smluv a počet míst pro studenty vyjíždějící v rámci programu Erasmus, resp. Erasmus+. Byla započata spolupráce se Školami bez hranic formou praktických stáží.
- e) Studenti byli systematicky podporováni ve vlastním výzkumu, v podávání vlastních grantů, v účasti na konferencích apod. i v zapojování do projektů řešených na ústavu (např. v letech 2011–2014 studenti řešili 10 projektů GA UK a 10 tzv. vnitřních grantů FF UK).

V oblasti vědecké a výzkumné lze hodnotit jako úspěšné následující výsledky:

- a) ÚČJTK je ústav poměrně úspěšný v získávání grantových prostředků prostřednictvím GA ČR; v současné době se v ÚČJTK řeší 5 grantových projektů, z toho dva získané v posledních dvou letech. Pracovníci ústavu jsou také zapojeni do jiných grantových projektů jako spoluřešitelé. V ÚČJTK se řeší jeden vnitřní výzkumný záměr (vedený prof. Šebestou), další pracovníci jsou začleněni do jiných VVZ FF UK.
- b) ÚČJTK v uplynulém období organizoval tři mezinárodní konference (viz <http://ucjtk.ff.cuni.cz/konference>), jako již tradičně se podílel na organizaci Česko-polské kognitivnělingvistické konference a mezinárodní doktorandské konference Interfaces. V roce 2013 pracovníci ústavu organizovali vzpomínkové konferenční sympozium u příležitosti výročí úmrtí profesora českého jazyka Alexandra Sticha Pelicanus vivificans. Studenti doktorského studia se podílejí na organi-

zaci Letní školy lingvistiky v Dačicích (8. ročník v roce 2014), doktorandské konference Lingvistika Praha (od roku 2013) a studentského workshopu „Žďárek“ (33. workshop v roce 2014).

- c) V roce 2014 úspěšně proběhlo habilitační řízení doc. Saicové Římalové, kvalifikační růst dalších pracovníků ústavu probíhal pomaleji, než předpokládala minulá koncepce ústavu, což však vzhledem k dobré kvalifikační struktuře ústavu nezpůsobilo žádné komplikace.
- d) ÚČJTK již pátým rokem redakčně zajišťuje časopis Studie z aplikované lingvistiky/Studies in Applied Linguistics, finančně podporovaný FF UK, který se v uplynulém období dostal na Seznam recenzovaných periodik (od roku 2014), do databáze EBSCO (v roce 2013), v současné době se připravuje jeho zařazení do databáze CEEOL (formou open access) a zároveň žádá o zařazení do databáze ERIH.

V předchozím období lze jako částečně problematické a dosud nedořešené hodnotit následující skutečnosti:

- a) Nízká úspěšnost studentů u bakalářských zkoušek (v průměru 40 %). Postupně jsou přijímána následující opravná opatření: vedení ústavu vyhodnocuje úspěšnost studentů u jednotlivých otázek a případně optimalizuje jejich znění; v rámci projektu OPPA byly vytvořeny studijní příručky, které se stanou povinnou studijní literaturou k testu, jenž je součástí BZK; od akademického roku 2014/2015 bude snížen bodový limit z testu nutný pro postup k ústní části BZK na 10 bodů.
- b) Organizační obtížností (z hlediska přijímacího řízení, správy SISu a přípravy rozvrhu) je existence čtyř oborů na navazující magisterské úrovni. Navzdory této skutečnosti se ukazuje, že o všechny obory je zájem odpovídající jejich zaměření a že plní v portfoliu ústavu svou roli, takže je výhodné je zachovat a zaměřit se na co největší organizační zjednodušení.
- c) Nízký počet vyučujících na učitelských oborech. Navržená nápravná opatření v roce 2014: zapojení více vyučujících z oborové bohemistiky do výuky na těchto oborech, zapojení doktorandů a externistů do výuky, záměr vypsát výběrové řízení na odborného asistenta v roce 2015.
- d) Nedostatek financí na cestovní výdaje. V letech 2011–2013 se tento problém dařilo řešit díky projektu OPPA, v roce 2014 je však situace obtížná a je nutné ji v budoucnu řešit speciálními projektovými prostředky.

3. Cíle pro období 2014–2017

Personální situace a odborný růst

ÚČJTK v současné době tvoří 18 odborných pracovníků (v přepočtu 14,8 úvazku), z toho 14 akademických pracovníků (2 profesori, 4 docenti, 4 odborní asistenti a 4 asistenti) a 4 pracovníci vědeckí (1 VP2 na celý úvazek, 3 VP1 na úvazky 0,3 a menší). Pokud jde o kvalifikační růst, v roce 2015 bude zahájeno habilitační řízení jednoho odborného asistenta, v horizontu tří let pak dalších tří. V roce 2014 lze očekávat ukončení doktorského studia u jednoho asistenta, v roce 2015 pak u dalších dvou. V horizontu tří let se neplánuje zahájení žádného profesorského řízení. Po odchodu 1 asistenta se specializací na češtinu jako cizí jazyk a její výuku (od 1. 10. 2014) bude nutné v roce

2015 vypsat výběrové řízení na pozici odborného asistenta s touto specializací. Prozatím je tato výuka zajištěna z externích zdrojů postdoky a doktorandy.

Pro další tři oblasti rozvoje ústavu se mi pro následující tři roky jeví jako důležité stanovit tyto priority:

Oblast vědy a výzkumu

Tato oblast by měla být v příštím období hlavní prioritou. Bude zahrnovat několik okruhů:

- e) Získávání grantových prostředků pro realizaci výzkumu a prezentaci výsledků výzkumné činnosti (účast na konferencích, publikace). Za prvé je nutné i nadále usilovat o grantovou kontinuitu (tj. získání navazujících nebo nových projektů) v soutěžích GA ČR. Za druhé bude vhodné se pokoušet získávat prostředky v nových, českých i mezinárodních výzvách, jichž jsme se dosud neúčastnili (v roce 2014 se jedná o výzkumné infrastruktury, ERA Chairs, v budoucnu spolu s dalším kvalifikačním růstem pracovníků ústavu a rozvojem mezinárodního rozměru jejich výzkumu bude možné se ucházet o výzkumné projekty u Evropské rady pro výzkum (European Research Council).
- f) Pro ucházení se o evropské projekty by bylo vhodné hlouběji diskutovat o souvislostech mezi výzkumnými tématy jednotlivých pracovníků ústavu a podporovat tak utváření výzkumných týmů pro budoucí projektové žádosti. Zatímco oblasti diachronního zkoumání češtiny, osvojování jazyka a budování akvizičních korpusů i edičně zaměřených projektů jsou již zřetelněji zformované, zejména v oblasti synchronního popisu jazyka bude do budoucna vhodné hledat tematické i teoreticko-metodologické průniky a formulovat projektové záměry nejen v rámci ústavu, ale i vně s pracovníky jiných ústavů.
- g) Reforma doktorského studia. Tento krok je na jednu stranu logickou součástí zde navrhovaných činností, jednak je vyvolán i externě, a to celkovou reformou doktorského studia, jež se připravuje na FF UK. Uvažuji zejména o následujících aspektech: a) reakreditace doktorského studia (na základě modelu společného pro FF UK); b) větší zapojení doktorandů v prezenčním studiu do výzkumných aktivit ústavu a jeho další činnosti; c) pravidelné prezentace doktorandských posterů; d) větší důraz na zahraniční mobilitu doktorandů prezenčního studia – účast na zahraničních konferencích a stážích; e) zapojení doktorandů vyšších ročníků do výuky; f) podpora další spolupráce s absolventy doktorského studia formou postdoktorských projektů (zejména UNCE).
- h) V souvislosti s reformou doktorského studia by bylo v příštích letech žádoucí propojit ÚČJTK FF UK s vybranými zahraničními institucemi, s nimiž jsme v minulosti navázali spolupráci (zejména Humboldtova univerzita v Berlíně, Univerzita v Sheffieldu, v Řezně, v Tübingen apod.), a věnovat se rozvoji doktorského studia pomocí Klíčové akce 2: strategického partnerství v rámci Erasmu+. Projekt by se měl zaměřit na mobilitu studentů doktorského studia a jejich školitelů mezi danými institucemi.
- i) Velkým deficitem odborného rozvoje a rozvoje odborných kontaktů se zahraničím je omezený objem prostředků pro cesty na konference a studijní cesty. Dvě třetiny pracovníků ústavu by měly zájem v průměru o tři až čtyři zahraniční výjezdy ročně, přičemž pouze jednu ročně lze uhradit z fakultních zdrojů. Jedním z cílů pro

příští období tedy bude získat grantové prostředky podobné výše zmíněnému projektu OPPA, jež bude možné využít na odborný růst pracovníků ústavu prostřednictvím zahraničních cest.

- j) Již v minulém období se osvědčilo vycházet vstříc pracovníkům, kteří aktuálně připravují svůj kvalifikační růst, a to buď formou dočasně nižší výukové zátěže nebo tvůrčího volna. V této strategii budu pokračovat.
- k) Po pěti letech existence bude třeba zhodnotit pozici časopisu SALi a naplánovat jeho další rozvoj v příštích letech. Pro úspěšné uplatnění tohoto periodika je nutné i nadále se ucházet o podporu z fakultních zdrojů, je nutné jej prosadit v databázích SCOPUS a ERIH, což bude možné zejména navýšením příspěvateľů mimo instituci. Časopis se také nejspíše převede do elektronické formy, jež se v současnosti začíná prosazovat.

Oblast pedagogická

- a) Akreditace učitelského studia formou bakalářského a navazujícího magisterského studia v jednotném modelu pro FF UK (2014/2015) tak, aby byli noví studenti přijímáni od akademického roku 2016/2017. ÚČJTK by se tak zapojil do realizace preferenčně dvouoborového studia učitelství, jež bude klást důraz na funkční propojení oborové, oborově-didaktické a obecně pedagogicko-psychologické složky a na objem praxí a praktických zkušeností získaných v průběhu studia.
- b) Příprava reakreditace oborového pregraduálního studia. Stávající akreditace končí v roce 2017, proto od roku 2015 bude nutné připravovat reakreditace – ve velké míře půjde o promítnutí změn provedených v předchozím období do akreditačních materiálů, případně o další dílčí změny.
- c) Navázání další mezioborové spolupráce s jinými ústavu FF UK (např. Ústavem informačních studií a knihovnictví, katedrou sociologie či Ústavem dálného východu, oborem sinologie).
- d) Zajištění dostatečně pestré nabídky povinně volitelných seminářů. Tohoto cíle lze na jedné straně dosáhnout systematičtějším rozvojem dlouhodobé mezioborové spolupráce s vybranými obory na FF UK, jednak rozšířením portfolia externích spolupracovníků z jiných institucí – tato oblast se však neobejde bez získávání finančních prostředků pro její zajištění (z rozvojových projektů, OPVVV apod.).
- e) Rozšíření partnerských smluv v Erasmu+ o románské (Francie, Itálie, Španělsko) a případně další země (Holandsko, Norsko), rozvoj spolupráce se Školami bez hranic (Londýn, Paříž, Berlín).
- f) Rozvoj tuteurského systému v prvním ročníku bakalářského studia. Tutorský systém by mohl být využit zejména u předmětu Úvodní jazykový seminář, u něž by starší studenti mohli pomoci studentům prvního ročníku osvojit a procvičit si znalosti a dovednosti zahrnuté do tohoto klíčového předmětu bakalářského studia.

Třetí role

Tři roky v čele ÚČJTK mě přesvědčily o tom, že je naší povinností nežít pouze v izolaci akademického prostředí, nýbrž také pravidelně a cíleně vstupovat do interakce jednak se středními školami, z nichž k nám přicházejí uchazeči o studium, jednak s veřejností obecně. V této oblasti bych se v příštích letech ráda zaměřila na dva okruhy:

- a) Rozvoj kurzů v celoživotním vzdělávání. Zde lze zmínit čtyři konkrétní aktivity: a) realizaci nového dvousemestrálního kurzu „Čeština dnes: jazyková situace a vědecký popis“ pro Univerzitu třetího věku od roku 2014/2015; b) inovaci kurzu pro uchazeče přípravou jeho elektronické formy umožňující zapojit více mimopražských zájemců (příprava v roce 2015, realizace v roce 2015/2016); c) realizaci nového kurzu CŽV „Nové perspektivy ve výuce českého jazyka“ pro učitele středních škol od roku 2014/2015; d) do budoucna lze uvažovat o přípravě kurzu českého jazyka v administrativě pro úředníky státní správy nebo bankovního sektoru, po nichž je značná poptávka.
- b) Širší spolupráce s veřejností. Jako některé konkrétní, již započaté kroky lze zmínit a dále podporovat: a) podíl na přípravě a realizaci olympiády z českého jazyka a české lingvistické olympiády; b) podíl na realizaci popularizačně-vzdělávacích aktivit typu 24 hodin s FF UK, Dětská univerzita – Hledá se Sofie, Dny vědy, Mluvící hlavy apod.; c) účast v odborné i veřejné diskusi o pedagogickém studiu na vysokých školách, dalším vzdělávání učitelů a aktuálních přístupech k oborové didaktice; d) podíl na přípravě učebnic pro základní a střední školy; e) mediální vystoupení pracovníků ústavu v konkrétních oborových otázkách.

4. Závěr

Bohužel se nedomnívám, že Ústav českého jazyka a teorie komunikace, Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze nebo humanitní a společenskovědní obory čeká v příštích letech jednoduché období: české vysoké školy v některých aspektech svého fungování postupně přecházejí na systém zaváděný či již zavedený v západoevropských zemích (zejména ve způsobech hodnocení a financování). Abychom v tomto systému uspěli a potvrdili svůj *raison d'être*, bude třeba se v některých ohledech přizpůsobovat změnám, učit se novým věcem a postupům, hledat nová řešení. Nemyslím si, že mohu jakýmikoliv svými kroky tento vývoj zvrátit. Mohu však s klidným svědomím a zkušeností minulých tří let prohlásit, že cítím velkou oddanost tomu, co humanitní vědy, Filozofická fakulta a bohemistika reprezentují, a věřím ve smysluplnost a potřebnost existence těchto oborů a naší instituce. Pak v případě, že mi členové ÚČJTK dají pro příští tři roky důvěru, svou hlavní odpovědnost vidím v tom, ustavičně hledat způsoby, jak pracovníky ústavu na této cestě podporovat a pomáhat jim ustát profesní život v nových podmínkách, aniž by se vytratila koherentní vize ústavu, jež má být jeho jediným vnitřním opodstatněním.

V Praze dne 15. září 2014

Mgr. Eva Lehečková, Ph.D.